

מסדר החנוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל ר ד נ ד ת ג ל ע י ד ד ג ב פ ר ש ת י ה ש ו ב ו י ע
ע ל ו כ י מ ב י ד י ב ח מ ת ל י ב ו ב י צ
ש נ ת ה ע ש ר י מ

20

דחתי (תשכ"א)

דף - גד.

מ"ט ט"ז דן ידיו עמר
ואחד שבטי ישראל
יהי דן בתם עלי דרן
שפיפון עלי אורת
הנורשן עקבי סוס
ויפל רוכבו אחור
י"ח לישועתך קויתיה'
י"ט גר גודו יגודבו
רחוא יגוד עקם

א. שאלה כללית

במה שונה פסוק י"ח מפסוקי כל ברכות יעקב ונראה כחורג מסגרתם?

ב. רש"י

ד"ח דן ידיו עמר יבקום נקמה עמר מפלשתים (כמו דג' ל"ב) "כס ידיו ח' עמר"
" כאחד שבטי ישראל כל ישראל יהיו כאחד עמר ואת כולם ידיו ועל שמסון בוא
בבנות זר
" שפיפון הוא בתם ואומר אני שקרוי כך על שם שהוא צומץ כסו (בר' ג') "רחוא
הסופנו עקב"
" ויפל רוכבו אחור: שלא נגע בו. ודוגמתו מצאנו בשמסון (שופטים ט"ז) ו"שלפת
שמסון את שני עמורי התור: אמר הכית נכון עליהם וישמרון עליהם... ויט בכח ויפל
הכית... ושעל הגג סמו'
" לישועתך קויתיה' ח' בתבוא שיבקרו פלשתים את סיביו וסופו לומר (שופטים ט"ז כ"ח)
"זכרני בא וחזקני בא אך הפעם האלוהית".

רמב"ר

ד"ה לישועתך קויתיה' ח': לא היה בכל חופשי ישראל מי טפל ביד אויביו זולתו שמסון,
שהוא הנחש הזה, כדכתיב (שופטים ב' י"ח) "ותיה ח' עם השופט וחושיעם מיד אויביהם
כל ימי השופט" והוא היה האחרון לשופטים, כי שמואל נביא היה ולא נלחם להם,
ובימיו מלכו המלכים; וכאשר יראה חבליהם חסרתם שמסון כי נפסקה אמרו: "לישועתך
קויתיה' ח'", לא לישועת נחש ושפיפון, כי כך ארשע, לא לזופס, כי השועת חסרת
עולמים.

דעת זקנים מבעלי התוספות

כ"דן טראה יעקב וזבילו אגורה טמון, אמר"פ אע"פ שזה גבור גרוע, אין כ"דן להחלל
בגבורתו וכן מצאנו בשעה שנחלל ואמר "בלחי החסור הכיתי אלף אוים", מיד "ויצאו
מאד" (שופטים ט"ז י"ד-י"ט), עד שהודה ואמר "ח' אתה גתח ביד עבדך את החסועת
הגדולה הזאת", שהורה שאין הגבורה רק טח' לברו, וחלוא הוא זכתיב "יהי דן נחש עלי
דרך, שפיפון עלי אורה" ואע"פ כ הגבורה והנצרה לחקב"ח, כדכתיב "לישועתך קויתיה' ח'".

ר' יצחק עראמה: עקרת יצחק:

אמר "הנורשן עקבי סוס ויפל רוכבו אחור", כי אם יסוד הנחש עקביו והם הרגלים
האחורניים, הנה חסוס יהיה ברוע ונפל לאחוריו בפתע ויפול גם כן רוכבו אחור בהכרח.
והנחש לא ימלט בעת ההיא מהרדיפה, אם נפגילת חסנס או הרוכב המזויל, כי במקום שיפולו
טם הוא בלי ספק.

וכך סוף גבורותיו של שמסון, שעקר עקבי הבית דעמוזיו והפיל רוכבו לארץ, ולא חסם למת
שיסות גם הוא עם הפלשתים הנופלים עליו.

ולפי שהיסועת שחמיחה בצדה איבה גשועת, חזר הדיבור נוכח פני ח' ואמר "לישועתך
קויתיה' ח'".

וכמו שאמר (דבריו ל"ג) "אשריו ישראל מי כסוך עת נותס בח'". כי הנושעים בח' ית'
זכרו לראות באור פגי סלך חיים.

1) למח לו לרש"י לפרש "ידיו" בהוראת "יבקרו" ולא יפרשו בהוראת "יספוט"?

2) האם מפרש רש"י סלת 'דן' בבראשית ט"ו י"ד גם כן בהוראת הוראת של 'נקמה' כפי
שפרשה כאן, או בהוראת אחרת? - ט"ו ל"ד דן אנכיו בפטר סכנת.

3) מה ראה רש"י לשנות את סדר המלים "כאחד שבטי ישראל" ולפרשו "כל ישראל יהיו
כאחד עמר"?

(ויחי תשכ"א)

- 4) מה בין ד"ה ל'בין הרמב"ן בפירוט המלים "ליסועתך קויתו ה'?"
- 5) מה הסיבות המנוגדות שעוררו את יעקב לומר את המלים "ליסועתך..." לפי דעת סני הפרוסים חסובאים אחרונים?
- 6) לטעם מה מביאים בעלי התוספות את הפסוק שופטים ט"ז י"ד, ולטעם מה מביא בעל עקדת יצחק את הפסוק מברכת משה (דברים ל"ג כ"ט)?

ג. רשב"ם

ד"ה דן ידין עמו המפרט על טמטון לא ידע בעומק פשוטו של מקרא כלל, וכי יעקב בא להתנבאל על אדם אחד שנפל ביד פלשתים ויבקרו את עיניו ומס עם פלשתים בענין רע? חלילה, חלילה! אך על טמטון של דן נחבא סתיה מאסף לכל הסנהרה וגם ביהושע כתב (יהושע ו' ט') "וחמאסף הולך אחרי הארון", ולפי סתיה הולך כל הימים בין בימי מסח, בין בימי יהושע אחר כל הדגלים והיה צריך להלחם עם כל האומות הרודפים אחריהם לזנב הנחשלים אחריהם בדרך, ולהנעם מן האומות, כי גבורים היו, לכך אמר יעקב "דן ידין עמו" ינקום נקמת עמו "כאחד כל שבטי ישראל" - היה נוקם נקמתם ומטמטון מרודפיהם, כמו (דברים ל"ב) "כי ידון ה' עמו... דם עממיה יקום ונקם יטיב לצדיו", וכמו (תהלים ק"ו) "ידיו בגוים מלא גויות מחץ ראש על ארץ דבה".

יחי טמטון של דן "נחט עלי דרך" להרוג את האומות.

"ויפול ר'כנור האזיכים ברפלים לפניו."

"ליסועתך - דן - קויתו ה': אני מקוה ה' שיוסיע אותך ויסגבר על האומות."

ר' אברהם בן הרמב"ם (הרמב"ם מערב"ה ע"י ויזנברג, יצא לאור לונדון תשי"ח ע"י הרב ס"ד שטון) ומאמרו יחי דן - רמז, כי מלחמת דגל מחנה דן במלחמתם תהיה בערמה ובתחבולה כמו המארג וכיו"ב. לא יכנצחוץ מחנה יהודה אשר מקליגים את נצחונם ביציאתם (בפרומבי) ואמיצות, כיציאת דוד בגד' גלית הפלשתי.

ולפי האופן שרמז בו אל טמטון הטעם בו, כי המוטיב העמיד לעטור, והוא טמטון, ימסול על כל שבטי ישראל וכך באסף (שופטים ט"ז ל"א) "והוא טפט את ישראל עשרים שנה". ויהיה טעור המקרא: "דן ידין עמו וטבטי ישראל כאחד" רמז על הסכמתם עמו. ואסיפתם אליו, והמסיל את הריגתו לפלשתים אל הריגת הנחם למי שהוא נוטף, כמו שהמסיל אמיצות דוד מטבט יהודה אל האריה חטורף.

וכמו גדולה חכמת המסל בנבואה זו, שהרי גבורת דוד במלחמתו באומות בפרתסיא, כאריה חטורף ואילו גבורת טמטון בגרמה בשירות טל הסח הדעת לחם, כמו שהנחט נוטף אדם בטעת הסח הדעת, יוכיחו אל זה מעטיה על טמטון וטפורד.

וכבר ביאר פרשן את זה בן הפני ז"ל (ל"ר) שמואל בן-הפני גאון בפרושו הערבי אשר רץ קסעית בשאריו טמטון).

אבל אינו טעורר אותך על מה שתגו הפלשתים מבקשים אותך מחפשים אחריו, אע"פ שאין זה מטכסיסי מלחמה לצאת חילות לקראת איש אחד ותוא במלט מחס, אע"פ שהיה הורג מספר גדול מחס. וכך היא דרכו של נחש, הוא הורג וכל חי בורח מפניו מימינו ומטמאלו ותוא מסחר לנוס עד שהוא בעלם מן העין, וניצל.

ד"ה שפיפון, סט, מטמנת הנחשים קמאמרו "עלי ד' עלי אורח" אשר הם מקומות הנחשים והמטפופנים, כדי להטלים פטוטו של משל.

"ומאמרו: "ליסועתך קויתו ה' אמרו, כי היא הפילה על טמטון, שיעזור לו האל ויצילתו מיד פלשתים אחר טבפל בידו, כמו שהיה, "כי רבים אשר חמית במותו" וכו'; והנראה שחואיל שהמסיל עניינת לנתת ולשפיפון אשר אין הצלתם שלמה אחר שנשכו אלא אם לא יבינו בחס (אלא אם כן לא ירגישו הנטוכים מי מדיקס ולא יראום), לכן התפלל על חטועת מחנה דן בטעת שהט מטכנים במארב. ואם הרמז על טמטון, התפלל יעקב שיציל אותו בעדה (שופטים ט"ז א' ג') וכמו שעזר לו כאשר יצאת עין המים מן הלחי (שופטים ט"ז י"ט).

1) הסבר, אם מטבנד רשב"ם כל כך לפרוש חמיחט את פטוקינו לאיש אחד, למח יפרש כן את פטוק י' ד"ה עד כי יבוא שילה. ועיין גליון ויחי תש"ך.

2) מהי חולטת הרשב"ם בפרושו לטוף פטוק ט"ז?

3) במה מטכים ר' אברהם בן-הרמב"ם עם הרשב"ם ובמה הוא שרבה טמטון?

4) לטעם מה מוסיף ר' אברהם בן הרמב"ם את דבריו "ומאמרו" עלי דרך' עלי אורח' מהו הקשי טרצה ליישב בזה? - הסבר את דבריה כדי להטלים פטוטו של משל.

XX ד. לפי פרושו של ב. יעקב בספרו "גבזים" יש לצרף פטוק י"ח לפטוק חבא אחריו, לברכת גר, ובוא פטוק זה ומלאחריו לתקדום את דברי משה לבני גד ובסדור ל"ב פטוקים ב' בלד.

XX הסבר מהו הקטר טבין פטוק י"ח לבין הפטוקים חטט?

מאלות חטטומנות X קטות והמטכנות XX קטות ביותר. - יפתור כל אחד לפני חבנתו.

טעלות וגם חטובות יש למלוח ל"ר ב. ליבוביץ, קרית-משה, ירושלים